

Бранислава Стојановић

Рецепција Бруна Шульца у Србији

Прво поглавље: Данило Киш

Branislava Stojanović

RECEPCJA BRUNONA SCHULZA W SERBII. PIERWSZY ROZDZIAŁ: DANILO KIŚ

Streszczenie

Tekst przedstawia recepcję twórczości Brunona Schulza na obszarze bylej Jugosławii, przy czym obejmuje okres od pojawienia się pierwszego tekstu poświęconego pisarzowi (1959) do śmierci Danila Kiša (1989). Ukazując na czas publikowania kolejnych światowych tłumaczeń dzieł Schulza, które były lub mogły być dostępne Kišowi, jak i na polemiczne reakcje wokół stosunku Kiša do tradycji literackiej, próbuje dotrzeć do formalnych źródeł istoty podobieństw wybranych aspektów twórczości obu pisarzy (włączając oddźwięk jaki wywołały one w świecie – aż po Stany Zjednoczone). Pracę wzbogaca ekskluzywny materiał zaczerpnięty z CD-romu *Daniło Kiś: Spuścizna*, jak i chronologiczny spis wszystkich tłumaczeń i publikacji o Schulzu w językach narodów i mniejszości narodowych bylej Jugosławii.

Још за живота је Бруно Шулец преко разних контаката покушавао да промовише своје књижевно дело ван пољског говорног подручја, али су се сви покушаји изјаловили у тим несрећним годинама пред II светски рат. Дуго после његове трагичне смрти 19. новембра 1942. на улици дрохобичког гета, чинило се да ће и у самој Пољској остати заборављен, а онда су полако почела по периодици да се појављују мемоарска и књижевноисторијска подсећања. Али тек после преломне 1956. године Пољска ће бити спремна да чита писце који тако много одударају од дотле владајуће соцреалистичке концепције, па ће краковски издавач 1957.^[1] прештампати предратна издања Шулцових прича.

Најгласовитији продор у свет Шулцова проза ће имати већ 1959. године објављивањем првог превода на француски у утицајном париском часопису "Les lettres nouvelles" који је уређивао Морис Надо. У јулском броју овог часописа невеликог формата, на првим страницама, објављена је једна дужа приповетка из друге збирке, *Мртва сезона*, у преводу Алена Коскоа, са кратком уводном белешком из пера Артура Сандауера^[2].

Коначно, Париз^[3], Минхен^[4] и Београд^[5] су градови у којима су се 1961. године појавиле прве књиге превода Бруна Шульца. Све оне су рађене на основу тог првог пољског послератног издања из 1957. године, које садржи обе Шулцове збирке приповедака (*Продавнице циметове боје*, 1934; *Санаторијум под Клепсидром*, 1937) и једну дужу новелу под насловом *Комета* (1938), од укупно четири расутих по периодичним публикацијама. Ти су преводи грозничаво припремани и са нестрпљењем очекивани међу познаваоцима широм света. Не треба се чудити што се овом књижевном сензацијом у ред метропола сврстао и Београд. Како се данас може

читати у пољским некролозима Стојану Суботину^[6], тадашњи доцент за пољску књижевност на Филозофском факултету у Београду био је међу најобавештенијима о свим актуелностима из полонистике. Осим тога, управо школске 1957/58. године – Суботин борави на специјализацији у Кракову.^[7]

А о томе да се и у Београду ради на превођењу Шулцове прозе, пољску јавност ће обавестити ондашњи лектор за пољски језик на београдској славистици – Станислав Кашињски, који је још 1959. године у часопису "Twuyczość", у последњем броју за ту годину, у рубрици *Белешке (Noty)* објавио ексклузивну вест да "заносна уметност Бруна Шулца по први пут прелази границе Пољске"^[8]. Тако знамо да је већ тада српски превод био спреман и предат издавачу и да је у часопису "Дело" објављен предговор^[9] за ту књигу. Ипак, Нолит није штампао *Продавнице циметове боје* пре Париза. Две године касније, у истом пољском часопису и у истој рубрици, излази нешто краћа белешка о француском преводу.^[10] Одатле сазнајемо за бурну реакцију париских кругова и да ће га заиста "гурмани избацити увис", као што је одмах претпоставио Витолд Гомбрович^[11] који из Аргентине коментарише појаву француског издања, што ће му оживети сећање на предатног пријатеља и подстаћи га да Шулцу посвети наредних неколико страница у свом гласовитом *Дневнику*. А Артур Сандауер ће много година касније покушати да нађе одговор на питање како је њему успело оно што самом аутору није и закључиће да је ту "смрт сјединила у једно стваралаштво и биографију" и "претворила чињенице у легенду..."^[12]

Неком генијалном случајношћу, те исте 1959. године кад се појављује Шулцова *Мртва сезона* у "Les lettres nouvelles", Данило Киш ће први пут путовати у Париз, тада већ постдипломац на књижевности. По повратку ће написати путопис и следеће године га објављивати у наставцима у часопису "Дело" под насловом *Излет у Париз*^[13], али ће један одломак из тог дужег текста нешто раније објавити у "Видицима"^[14] под насловом *Marcel Marceau*, са напоменом: из "Излета у Париз". На истој страници, на доминантној горњој половини новинског формата овог студентског листа, штампане су и Шулцове *Бубаишабе*^[15] у преводу Стојана Суботина, једна од најкраћих прича из прве збирке. То је, колико је мени познато, први и једини српски превод^[16] Шулцове прозе који је изашао пре књиге. Како пише у импресуму, уредништво часописа "Видици" за тај број чинили су: Мирослав Егерић, Данило Киш, Бранислав Петровић, Раде Предић, Љубомир Симовић и Милош Стамболић, а управо овом последњем, тадашњем главном уреднику, Киш ће посветити *Излет у Париз*. Као један од чланова редакције "Видика", Киш је свакако могао да има утицаја на распоређивање текстова у часопису, али да ли је први пут сазнао за Шулца у Паризу или у Београду – остаје да се тек наслућује.

Међутим, није се 1959. године први пут чуло за Шулца ван граница Пољске. Познато је да су се још 1958. године појавили први преводи у Америци, у једној антологији пољских приповедака^[17], и у Мађарској, али и да то није имало таквог одјека као што ће следеће године имати објављивање само једне приче у париском часопису. Нажалост, не постоји часописно сведочанство и о том мађарском првом преводу. Осим једне напомене из предговора Жежија Јажемпског^[18], и мађарски рецензент^[19] новог будимпештанског издања штуро помиње тај податак^[20], али сасвим је могуће да је нека таква публикација доспела до Киша. Много мађарских наслова из тих година стоји у попису његове личне библиотеке која се данас налази у САНУ^[21], али чини се да ниједна не садржи превод пољске прозе. Као књига, мађарски превод ће изаћи тек 1969. године^[22], а у међувремену се још 1965. на мађарском појавила *Усамљеност*, најкраћа прича из збирке *Санаторијум под Клепсидром*, у новосадском часопису

"Dolgozyk"^[23], у којем су наредних година излазили и први преводи Кишове прозе. Могуће је да је и ту неку улогу имао Данило Киш, макар као подстицај анонимном преводиоцу. У то доба Киш је већ неколико година лектор у Француској и има већ написане прве две књиге породичне трилогије.

Још мање је вероватно да је Киш имао у рукама неко од пољских предратних издања, иако је његов ујак Ристо Ј. Драгићевић (1901-1980) био кратко време пре рата стипендиста пољске владе и касније "једини црногорски полониста", како ће га називати пољски преводац Његоша^[24]. За Киша је ујакова лична библиотека на Цетињу била "извором бодлеровских сањарија" у његовим гимназијским данима, како је касније испричао у разговору са Габијем Глајхманом^[25], а у тој библиотеци је било и нешто пољских књига, али не оваквих^[26]. Сам Драгићевић је остао у контакту са Пољацима и после II светског рата, али тешко да би овог касније угледног историчара интересовала таква књижевност као што су *Продавнице циметове боје*, оспоравана и у средини где је настала. Ипак, немогуће је одолети искушењу маште и не замислити Киша као дечака од 12 година како листа ту књигу на неком њему неразумљивом језику, али са чудесним гротескним Шулцовим цртежима којима је било илустровано издање *Санаторијума под Клепсидром* из 1937. године.

Та "необична проза" Бруна Шульца у први мах није имала већег одјека код нас. Књижевна критика је одрадила са свега по једним приказом у три центра некадашње Југославије, у Београду^[27], Сарајеву^[28] и Титограду^[29], и ти рецензенти се позивају на Суботинов предговор без озбиљније анализе. Суботин ће укључити већи избор Шулцових прича у своју *Антологију пољске фантастике* коју је Нолит штампао 1969. у култној едицији Орфеј, а дужим новим текстом у "Књижевним новинама" 1973. године^[30] обележиће тридесетогодишњицу пишчеве смрти. Тек 1976. године у сарајевском часопису "Израз"^[31] појављује се прва оригинална књижевно-критичка анализа Шулцове прозе из пера Љерке Мифке која ће типолошки Шульца повезати са Борхесом, а наредних година Бисерка Рајчић ће у два наврата објавити превод неких Шулцових писама и пропатити их краћим информативним текстом^[32]. Године 1980. у популарној едицији "Реч и мисао" Рад штампа *Манекене*, Суботинов превод Шулцове прве збирке, која ће са променом издавача добити овај наслов према једној од приповедака. То издање је сигурно читао Петар Пијановић, а он већ почетком 80-их почиње у периодици да објављује студије о Кишу које ће касније укључити у своју монографију^[33], где је неколико страница посвећено упоредном ишчитавању Кишовог Породичног циркуса и Шулцових Манекена.

Полемике које су се у другој половини 70-их рашириле поводом Борхеса и других, потиснуће на споредни колосек читаву плејаду писаца, па и Бруна Шульца. Под плаштом високих естетичких и моралних начела, Киша су оптуживали за плагијат, отварајући успут и Пандорину кутију антисемитизма и простаљинизма, што ће покренути чак и судске процесе, као и читаву лавину текстова са свих страна^[34], данас занимљивих само са књижевноисторијског и социолошког становишта, а зачеци постмодернистичких тенденција у српској књижевности биће уочени тек много времена после њиховог појављивања. Драган М. Јеремић ће у свом окаснелом монографском одговору на Кишов *Час анатомије* (1978) само узгред поменути и Шульца на почетку свог *Нарциса без лица* (1981), тек као доказ да је "сваку његову књигу једном већ читао"^[35]. Ту се он позива на краћи преглед пољске књижевне критике који је Магдалена Петрињска објавила у "Мостовима" још 1974. године^[36], извештавајући нас о реговањима на преводу књига из Југославије. Цитирајући да "познати пољски критичар Јан Вјежбицки" сматра да је "сличност књиге са прозом Шулцовом тако велика да се пољски писац може прихватити као главни инспиратор

Баште, пепела", Јеремић ће намерно изоставити сведочење Петрињске да је исти критичар "овај роман оценио као велико достигнуће". Јеремић такође не наводи да се неколико година раније, још 1969. године, у нашој периодици појавила преведена студија исте ауторке посвећена истом Кишовом роману^[37], у којој је кратко оцртала разлике у односу на Шулцову прозу: "Оба романа приближава кључна личност оца, време које спаја измишљено са стварним и сличан тип књижевне имагинације. Различит је, међутим, став аутора: Шулц у намерно деформисаном свету гротеске утврђује митове, Киш у стварном свету, где је апсурд само гост, митове обара." У пољској средини су критичари одмах по објављивању тог првог ванјугословенског превода^[38] Дануте Ђирлић-Страшињске из 1967. приметили сродност, али и битне разлике.

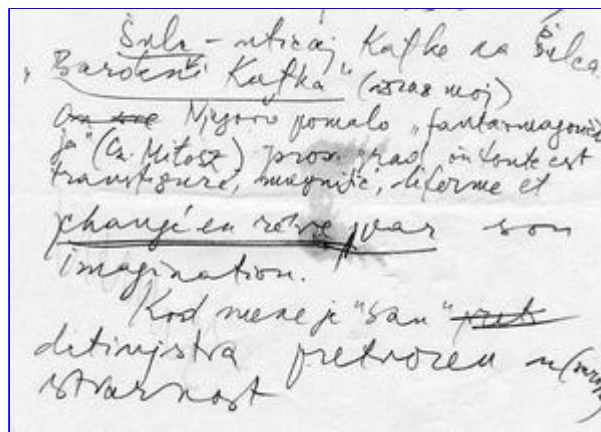
Дакле, од времена полемика око *Гробнице за Бориса Давидовича* (1976), кад су пријатељи и непријатељи покушавали да проникну у генезу Кишових текстова, Шулц се везује за Киша као једно од многих имена из "баште", како се касније испоставило, али и изједначава са Кишовим односом према Борхесу и са приповедном техником која према неким критичарима отвара постмодерно доба у српској књижевности. Јеремић је Борхеса и Шулца поменуо у једном чланку из децембра 1976. године^[39] и на то ће се Киш надовезати у свом *Часу анатомије*, одбацујући свако поједностављено тумачење и књижевне традиције и јеврејске тематике^[40]. Шулца привидно нема у оном чувеном Кишовом индексу Имена из *Часа анатомије*, али он се једини и крије под синтагмом "поред оних које је он набројао", пошто је изузео Пенжеа (чији је *Инквизиторијум* изашао "из Џојсовог шешира") и Медведева (пошто и "није писац"), а Борхеса укључио у абецедни списак који следи.

И до данас је остала та фама о присуству Шулца у Кишовој породичној трилогији и провлачи се ту и тамо по критици као општепозната чињеница. Данас се Кишова изабрана дела у Пољској рекламирају^[41] подсећањем на овог већ култног пољског писца, а у готово сваком америчком предговору за Шулцова дела наћи ће се сведочење Џона Апдајка да је њему Киш рекао: "Шулц је мој бог."^[42] У књижевној митологији XX века Шулц свакако заузима високо место, али та Апдајкова изјава постала је опште место новинских написа^[43], па је деформисана доспела и у књижевне студије америчких аутора као извод из непознатог интервјуа^[44]. Како ми је потврдила Мирјана Миочиновић, приређивач свих постхумних издања Кишових дела, па и интервјуа, није познат никакав интервју Апдајк-Киш, а у време кад су се могли срести, обојица су већ познати писци и просто је невероватно да би тако нешто остало затурено.

У америчкој штампи се у последње време могу наћи нешто другачија читања, али из пера једног писца пореклом из Сарајева. Александар Хемон пише: "(...) на Кишовом послушавнику има још један слој. Послушавник и грозничави, прецизни начин на који су представљени је hommage Brunu Schulzu... Јасно је да је Киш ишчитавао Schulzove детаљне описе његовог провинцијског града и породице, укључујући све – од запуштених ледина до неуредних јутарњих кривета, од прецизних нијанси августовског сунца до збирке марки која заноси дјечака. Штавише, Eduard Sam је потпуно schulzovski отац, suludi пророк, који измисли kosmos, баš као и отац у *Prodavnicama cimetove boje*, који измисли птичји kosmos и метафизику засновану на кројачким луткама. У Schulzovom djelu Киш је видео да је могуће исткати kosmos из микроскопског. "Bruno Schulz је мој Бог!" изјавио је, кажу, Киш, и то би се морало разумјети не као занесенјачко обожавање, него као израз свијести од кога је наслиједио kosmos, ко му је завјештао свијет истовремено ушасан и предиван."^[45]

Свој интимни и књижевни однос према Шулцу Данило Киш ће чувати за себе, тако да ни у једној књизи *Сабраних дела* из 1995. није регистровано име Бруна Шулца, а на

конкретна питања које су му последњих година живота у интервјуима^[46] постављали, он ће одговарати уопштено, везујући се за средњоевропски круг писаца, о чему је 1986. године написао и есеј под насловом *Варијације на средњоевропске теме*^[47]. Само ће се у рукописној оставштини наћи једна цедуља међу Кишовим белешкама за недовршену књигу *Живот, литература*^[48], са фрагментарно исписаним цитатом из француског издања *Историје пољске књижевности* Чеслава Милоша^[49] и кратким коментаром на то Шулцово "помало фантазмагорично ја": "Код мене је "сан" детињства претворен у (сурову) стварност."

Живот, литература – Варијанте и белешке, стр. 77
[DANILO KIŠ : OSTAVŠTINA, CD-rom, 2001]

Постоји и једна занимљива цедуља међу Кишовом папирима из гимназијских дана, како по рукопису и садржини претпоставља Мирјана Миоциновић, а која сведочи о припремама будућег писца за обраду теме детињства: на том *Списку наслова* поред Џојса и Пруста, наћи ће се и тако разнородни писци као што су Толстој, Максим Горки, Ернест Толер, или пољски писац Каден-Бандровски, који само тематским сродством представљају потенцијалну грађу за роман.

Кишова потрага за оцем кроз литерарну транспозицију можда је делом укључила и неке Шулцове опсесивне теме, али тек повезивањем основних био-библиографских података показује се да Бруно Шулц није само још један сродник по литерарној линији. Његовим укључивањем Данило Киш је дао омаж једном великом писцу који је страдао зато што је био Јеврејин и зато што је био уметник. Едуард Кон и Бруно Шулц су рођени готово истог датума, средином јула крајем XIX века, у размаку од само три године. Заједнички им је и простор Аустроугарске монархије, а која се распала после првог великог рата који су обојица преживели, тај исти средњоевропски простор на којем се касније разбуктао други рат и у којем су обојица изгубили живот.

Кишово интересовање за Шулца не престаје са породичном трилогијом и он ће набавити француско издање Шулцове кореспонденције из 1979. године^[50]. Можда се трагови Шулцових опсесивних мотива могу тражити и у неким приповеткама из *Енциклопедије мртвих* (1983). Тако ће Станислава Барањчака^[51] лет у небо Симона Чудотворца подсетити на крај Шулцове приче *Пензионер*. Пажљивим ишчитавањем могу се и читавати разна повезивања. *Црвене марке с ликом Лењина* могу се у тако широком луку довести у везу са Шулцовим чувеним албумом за марке из *Пролећа*, где је Шулц описао и материјалну свеprisутност аустроугарског цара, а епистоларна форма те Кишове приповетке подсећа на стварну послератну преписку какву је у трагању за изгубљеним писмима Жежи Фицовски водио са Шулцовом вереницом а која је инсистирала да до краја живота остане анонимна. Све те такве асоцијације треба

подробно преиспитати, уколико уопште има смисла размрсивати чудесну испреплетаност разнородних сегмената Кишове прозе. Уосталом, из четири рукописне верзије ове приповетке јасно се види стилска трансформација Кишове почетне аутобиографске инспирације, а да је материјал из сасвим других извора, вероватно мемоарских записа.

Мит о Шулцу током 90-их расте у целом свету, па и код нас, а напоредо са другачијим, новим односом према књижевној традицији, отвара се и ново поље посткишовске рецепције, којим се у већ отвореном постмодернистичком дискурсу наставља испредање исте приче или оног истог омажа који је Данило Киш започео. Друго поглавље ове приче о рецепцији Бруна Шульца обухвата много више имена из српске књижевности, али која ће увек бити у сенци овог првог правог читаоца Шульца.

Као један од последњих детаља из пишчеве биографије стоји и податак да је Данилу Кишу 1989. додељена (нажалост, не и уручена) награда *Bruno Schulz*, али ту је награду основао Јежи Косињски тек 1988. године за источноевропске ауторе који су слабо познати у Америци, и она већ следеће године иде Кишу, а 1988. уручена је пољском песнику Збигњеву Херберту, те како се чини сама награда нема много везе са Шулцовом прозом.

Занимљиво да се питање аутентичности покретало поводом Шулцове прозе и у његово време и да је чак сам морао критичким текстовима да стане у одбрану својих пријатеља Деборе Фогел^[52], Казимјежа Трухановског, па и данас славног Гомбровича, које је оштра критика оптуживала за "наследовање". С друге стране, временски и просторно удаљено и од тога и од полемика око *Гробнице за Бориса Давидовича*, оно Јеремићево "већ читано" касније се појавило у књижевној теорији као *déjà lu*, као један од појмова интертекстуалности. Трагом разнородних књижевних теорија, почев од Бахтина, па све до Женета, Рифатера, Кристеве и других теоретичара као што су Л. Хачн или Џ. Калер, који су покушали да резимирају постмодернистичке тенденције, тек остаје да се провери значај повезивања Киша и Шульца, ова два велика имена светске књижевности, а само питање интертекстуалности њихових дела управо је оквир мојих даљих истраживања.

Прилог: **РЕЦЕПЦИЈА БРУНА ШУЛЦА У ЈУГОСЛАВИЈИ (1959-1989).** **ХРОНОЛОШКИ ПРЕГЛЕД ПУБЛИКАЦИЈА**

Преводи:

1. Bruno Šulc, *Bubašvabe*, preveo Stojan Subotin. – Видици (Београд), год. VIII, бр. 49-50, јануар-фебруар (1. II) 1960, стр. 7.

2. *Prodavnice cimetove boje* – pripovetke / Bruno Šulc, prevod s poljskog i predgovor dr Stojan Subotin. – Београд : Nolit, 1961, 264 str. (Biblioteka Nolit)

[Sadržaj: Stojan Subotin: *Život i književno stvaralaštvo Bruna Šulca; Avgust, Iskušenje, Ptice, Manekeni, Traktat o manekenima ili druga knjiga postanja, Traktat o manekenima.*

Nastavak, Traktat o manekenima. Završetak, Nimrod, Pan, Gospodin Karol, Cimetaste prodavnice, Krokodilska ulica, Bubašvabe, Bura, Noć velike sezone; Knjiga, Genijalna epoha, Proleće, Julska noć, Moj otac stupa u vatrogasce, Druga jesen, Mrtva sezona, Sanatorijum pod klepsidrom, Dodo, Edo, Penzioner, Usamljenost, Poslednje očevo bekstvo; Kometa]

3. Bruno Schulz, *Moj otac stupa u vatrogasce*, preveo Stojan Subotin. – 15 dana (Zagreb), 1962, V, 11, s. 32-33.

4. Bruno Schulz, *Usamljenost, Ptice*, preveo dr Stevan Subotin. – Telegram (Zagreb), 27, IX, 1963, IV, 179. (rubrika *Izabrali su za čitaoce "Telegrama"*)

[Погрешно наведено име преводиоца; кратка белешка потписана именом: Мате Ганза.]

5. Bruno Schulz, *Magányossag*. – Dolgozók (Novi Sad), 12. VIII 1965, XVIII, 32.

[Није потписан преводилац.]

6. Bruno Šulc, *Ptice, Cimetaste prodavnice, Bubašvabe, Sanatorijum pod klepsidrom, Poslednje očevo bekstvo*, preveo Stojan Subotin, str. 187-241. – [у књизи:] *Antologija poljske fantastike*, priredio Stojan Subotin. – Beograd : Nolit, 1969, 274 str. (Biblioteka Orfej)

7. Bruno Schulz, *Ščurki*, ilustr. Matjaž Schmidt. – Delo (Ljubljana), 4. V 1974, št. 103, str. 26.

8. Bruno Šulc, *Ptice*. – Duga (Beograd), br. 62, 10. jul 1976, str. 84-85. (rubrika *Najlepše priče sveta u izboru Branimira Šćepanovića*)

[Није потписан преводилац.]

9. Bruno Schulz, *Samota*, prevedel Tone Pretnar. – Delo (Ljubljana), 20/1978 (26. VIII), št. 197, str. 28.

10. Bruno Schulz, Dvije jeseni <*Druga jesen, Jesen*>; antologijski izbor *Poljska pripovijetka 20. stoljeća*, izabrao i preveo Zdravko Malić. – Književna smotra (Zagreb), XI (1979), br. 34-35, str. 37-40.

11. Бруно Шулиц, *Витолду Гомбровичу; Станиславу Игнацију Виткјевичу*, са пољског превела Бисерка Рајчић. – Књижевна реч (Београд), год. VIII, 10. октобар 1979, бр. 30, стр. 6-7. [ликовни прилози у броју: цртежи оловком Бруна Шулица]

12. Bruno Schulz, *Sanatorij pri klepsidri*, prevedel Niko Jež. – Problemi (Ljubljana), 1980, XVIII, št. 198-199 (5-6), str. 70-78. [tematski broj *Fantastična proza*]

13. *Manekeni* / Bruno Šulc, prevod i pogovor Stojan Subotin. – Beograd : Rad, 1980, 100 str. (Reč i misao, 356)

[Sadržaj: *Avgust, Iskušenje, Ptice, Manekeni, Traktat o manekenima ili druga knjiga postanja, Traktat o manekenima. Nastavak, Traktat o manekenima. Završetak, Nimrod, Pan, Gospodin Karol, Prodavnice cimetove boje, Krokodilska ulica, Bubašvabe, Bura, Noć velike sezone*; Stojan Subotin: *Univerzalni smisao Bruna Šulca*]

14. Бруно Шулиц, *Књига*, превео Стојан Суботин, стр. 21-35. – [у књизи:] *Савремена*

светска прича (I), приредио Давид Албахари. – Београд : Просвета, 1982, 290 стр. (Савремени страни писци, 51)

15. Bruno Schulz, *August* (odlomek); *Samota*; *Sanatorij Pri klepsidri*, prevedel Niko Jež. – [u knjizi:] *Varujte me, mile zarje : iz sodobne poljske proze*; izbrala, uredila, spremno besedo in podatke o avtorjih napisala Katarina Šalamun-Biedrzycka, prevedli Niko Jež, Tone Pretnar, Katarina Šalamun-Biedrzycka. – Ljubljana : Mladinska knjiga, 1983, 207 str. (Knjižnica Kondor; 207)

16. Bruno Schulz, *Dvije jeseni* <*Druga jesen, Jesen*>. – [u knjizi:] *Antologija poljske pripovijetke XX stoljeća*, priredio i preveo Zdravko Malić. – Sarajevo : Veselin Masleša, 1984, str. 93-101.

17. Bruno Schulz, *Pan, August, În românește* de Ion Petrică. – Lumina (Panciova), 1985, XXXIX, 7-9, p. 89-99.

[Податак према *Библиографији Југославије*; превод вероватно прештампан из: *Manechinele* / Bruno Schulz, [tł. i wstęp:] Ion Petrică. – București : Univers 1976, s. 413]

18. Bruno Šulc i žene: Bruno Schulz, *Romani Halpern; Ani Plockjer*, prevela Biserka Rajčić. – Treći program [Radio-Beograda], br. 71, jesen 1986, str. 236-284.

19. Bruno Šulc, *Ptice*, preveo Stojan Subotin. – [u knjizi:] *Antologija svetske fantastike*, sastavio Ranko Krstajić. – Beograd : Dositej, Književno-izdavačka zadruga, 1989. (Biblioteka Svetska književnost)

Литература:

1. Stojan Subotin, *Život i književno stvaralaštvo Bruna Šulca*. – Delo (Beograd), god. V, knj. VI, sv. 2, avgust-decembar 1959, str. 1060-1072.

2. Rozka Štefan, *Bruno Schulz*, str. 424. – [белешка у:] *Poljska književnost* / Rozka Štefan. – Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1960, 559 str.

3. Stojan Subotin, *Život i književno stvaralaštvo Bruna Šulca*. – [предговор књизи:] *Prodavnice cimetove boje - pripovetke* / Bruno Šulc, prevod s poljskog i predgovor dr Stojan Subotin. - Beograd : Nolit, 1961, 264 str. (Biblioteka Nolit)

4. Ивко Јовановић, *Бруно Шулиц: "Продавнице циметове боје"* ("Нолит", Београд, 1961). – Борба (Београд), недеља, 12. новембар, 1961, стр. 10. (рубрика *У свету књига*)

5. N[enad] Radanović, *Bruno Šulc: "Prodavnice cimetove boje"* ("Nolit", Beograd). – Oslobođenje (Sarajevo), petak, 19. januar 1962, str. 7. (rubrika *Kulturni život*)

6. A[leksandar] Pejović, *Бруно Шулиц: "Продавнице циметове боје"* ("Нолит", Београд, 1961). – Сусрети (Титоград), год. X, јун 1962, стр. 538-542.

7. Витолд Гомбрович, *Фрагменти из дневника о Бруну Шулицу*, превела [са француског] Марија Ђорђевић. – Књижевност (Београд), књ. XLIV, 1967, св. 6, стр. 575-583.

8. Z[dravko] M[alić], *Schulz, Bruno*, str. 652. – [u knjizi:] *Strani pisci – književni leksikon*, uredili Viktor Žmegač, Frano Čale, Aleksandar Flaker, Vladimir Vratović, Mate Zorić;

drugo, prošireno izdanje. – Zagreb : Školska knjiga, 1968, 836 str.

9. Zdravko Malić, *Poljska proza tridesetih godina*. – Književna smotra (Zagreb), br. 10, 1971/72, str. 19-31. [О Шулцу на стр. 26-28]

10. Стојан Суботин, *Фантастични свет Бруна Шульца – Поводом тридесете годишњице смрти истакнутог пољског писца*. – Књижевне новине (Београд), бр. 430, 1. I 1973, стр. 11.

11. Zdravko Malić, *Pogled na poljsku prozu*, str. 65-159. – [у књизи:] *Polonica / Zdravko Malić*. – Zagreb : Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu, 1973, 163 str. (Biblioteka Razlog 67) [О Шулцу на стр. 118-122]

12. Ljerka Miška, *Tri ženska lika u pripovijesti "August" Brune Schulza kao tri modaliteta trajanja*. – *Žena* (Zagreb), br. 3, 1974, str. 23-30. (rubrika *Nagrađeni esej*)

13. Zdravko Malić, *Bruno Schulz*. – [белешка у:] Zdravko Malić: *Poljska književnost*, *Povijest svjetske književnosti 7*. – Zagreb : Liber / Mladost, 1975, str. 123-233. [О Шулцу на стр. 223-224]

14. Ljerka Miška, *Tri ženska lika u pripovijesti "August" Brune Schulza kao tri modaliteta trajanja*. – *Izraz* (Sarajevo), knj. XXXX / god. XX, br. 1, januar 1976, s. 28-37.

15. Nenad Radanović, *Pripovijetke Bruna Šulca* [1964]. – [у књизи:] *Ogledi / Nenad Radanović*. – Sarajevo : Svjetlost, 1976, str. 169-178.

16. Бисерка Рајчић, *Епистоларна проза Бруна Шульца*. – Књижевна реч (Београд), год. VIII, 10. октобар 1979, бр. 30, стр. 6.

17. Витолд Гомбровић, *Отворено писмо Бруну Шулцу*; са пољског превела Бисерка Рајчић. – Књижевна реч (Београд), год. VIII, 10. октобар 1979, бр. 30, стр. 6. [ликовни прилози у броју: цртежи оловком Бруна Шульца]

18. Stojan Subotin, *Univerzalni smisao Bruna Šulca*. – [поговор у књизи:] *Manekeni / Bruno Šulc*, prevod i pogovor Stojan Subotin. – Beograd : Rad, 1980, 100 str. (Reč i misao, 356)

19. Vitold Gombrovič, *Iz Dnevnika*, s poljskog prevela Biserka Rajčić. – Treći program [Radio-Beograda], III, br. 54, 1982, str. 261-295. [О Бруну Шулцу, стр. 286-295]

20. Joana Polak, *Enklava romantizma: ekspresionizam i slikarstvo „pomerene stvarnosti”*, str. 20-23. – [у књизи:] *Poljsko slikarstvo između ratova 1918-1939*, autor Joanna Pollakówna, preveo Jan Novakovski. – Beograd : Jugoslavijapublik, 1982, 262 str. [repr. br. 185: Bruno Šulc, *Evnusi i ajgiri, oko 1922; Iz Knjige idolopoklonstva*]

21. Витолд Гомбровић, *Дневник III (1961-1966)*, превео с пољског Петар Вујичић. – Београд : Просвета, 1985, 272 стр. (Савремени страни писци, 59) [О Шулцу на стр. 7-19]

22. Доминик де Ру, *Разговори са Гомбровићем (III)*, с пољског превео Петар Вујичић. – Књижевност (Београд), бр. 5-6, 1985, стр. 1006-1018.

23. Bohumil Hrabal, *Razgovor sa samim sobom*. – [у књизи:] *Domaći zadaci iz marljivosti / Bohumil Hrabal*, s češkog preveo Milan Čolić. – Gornji Milanovac : Dečje novine, 1988, 189

str.

Напомене

[1] *Sklepy cynamonowe, Sanatorium pod Klepsydrą. Kometa* / Bruno Schulz, Kraków : Wydawnictwo Literackie, 1957, 367 s., [1] k. tabl. : il.; 21 cm.

[2] Bruno Schulz, *La Morte-saison [Martwy sezon]*. Présentation d'Artur Sandauer, traduit du polonais par Allan Kosko, Les lettres nouvelles, 7e année. Nouvelle série. N°19, 8 juillet 1959, p. 15-27. [У преводу Алена Коскоа је уочљиво да се кроз читав текст и графички истиче реч "Риге" (отац): интересантна правописна интервенција која неће бити доследно спроведена у читавој књизи која ће касније изаћи, а која скреће пажњу на централни лик у Шулцовим причама.]

[3] *Traité des mannequins* / Bruno Schulz, trad. Suzanne Arlet, Allan Kosko, Georges Lisowski, Georges Sidre. Préface d'Artur Sandauer. - Paris : Julliard, 1961, 240 p. (Les lettres nouvelles; 15) [У једином примерку који поседује Универзитетска библиотека у Београду – био је расечен само предговор Артура Сандаура.]

[4] *Die Zimtläden* / Bruno Schulz; [Übers. aus dem Polnischen von Josef Hahn; Nachw. von Andrzej Wirth]. - München : Hanser, 1961, 336 p.

[5] *Prodavnice cimetove boje - pripovetke* / Bruno Šulc, prevod s poljskog i predgovor dr Stojan Subotin. - Beograd : Nolit, 1961, str. 264.

[6] Włodzimierz Kot, *Stojan Subotin (1 marca 1921 – 7 lipca 1977)*, Pamiętnik Literacki, LXIX, 1978, z. 3, 317-323.

[7] *Стојан Суботин*, Анали Филолошког факултета (Београд), 13, 1979, стр. 407.

[8] Stanisław Kaszyński, *Bruno Schulz po serbsku*, Twórczość, 1959, nr 12, s. 159-160.

[9] Stojan Subotin, *Život i književno stvaralaštvo Bruna Šulca*, Delo, god. V, knj. VI, sv. 2, avgust-decembar 1959, str. 1060-1072. [Текст ће под истим насловом бити прештампан као предговор Нолитовом издању из 1961, а под насловом *Универзални смисао Бруна Шульца* као поговор *Манекена* у Радовој едицији "Реч и мисао" из 1980. године.]

[10] b. [Z. Bieńkowski], *Bruno Schulz po francusku*, Twórczość, 1961, nr 10, s. 151-152.

[11] Витолд Гомбрович, *Дневник III (1961-1966)*, превео с пољског Петар Вујичић, Београд : Просвета, 1985, стр. 7.

[12] Artur Sandauer, *Bruno Schulz – marzenia i mity*, Polityka, nr 30 (1682), 29. VII 1989, s. 9.

[13] Danilo Kiš, *Izlet u Pariz*, Delo, 1960, VI, knj. VII, sv. 2, br.10, str.1180-1188; br. 11, str. 1283-1288; br. 12, str. 1437-1444.

[14] Danilo Kiš, *Marcel Marceau*, Видици, год. VIII, бр. 49-50, јануар-фебруар (1. II) 1960, стр. 7.

[15] Bruno Šulc, *Bubašvabe [Karakony]*, превео Stojan Subotin, Видици, год. VIII, бр. 49-50, јануар-фебруар (1. II) 1960, стр. 7.

[16] Касније су у загребачкој периодици прештамpane: *Moj otac stupa u vatrogasce* ("15 dana", 1962, V, 11, s. 32-33) i *Usamljenost, Ptice* ("Telegram", 27. IX, 1963, IV, 179)

[17] *10 contemporary Polish stories* / Translated by various hands and edited by Edmund Ordon. With an introd. by Olga Scherer-Virski. Detroit : Wayne State University Press, c1958. 252 p. [B. Schulz: *My father joins the fire brigade*]

[18] *Opowiadania. Wybór esejów i listów* / Bruno Schulz; opracował Jerzy Jarzębski, wydanie drugie przejrane i uzupełnione, Wrocław; Kraków : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1998, CXL, 498 s. : il., portr.; 17 cm (Biblioteka narodowa : Ser. I; nr 264)

[19] "Mađarski čitaoci su mogli saznati ko je Bruno Šulc još pre pojavljivanja knjige *Moj otac stupa u vatrogasce* 1969. godine, jer se 1958. (dakle ubrzo posle otkrivanja Šulca u Poljskoj 1956) pojavio prvi prevod koji je radila Gracija Kerényi pod naslovom *Penzioner*, zatim je 1964. Laslo Ilješ pisao u časopisu "Nagyvilag" o knjizi koja je objavljena pod naslovom *Die Zimtläden* kod nemačkog izdavača Hanser." [Balogh Magdolna, Bruno Schulz otthonos otthontalansága, Holmi, 2000/4.](#) [превод овог пасуса Елед Черник]

[20] Претпостављам да о томе опширно пише каснији мађарски преводацац, али нисам успела да дођем до тог текста. (Judith Reiman, "*Mój ojciec wstępuje do strażaków*", czyli recepcja Schulza na Węgrzech. – [w:] *Czytanie Schulza. Materiały międzynarodowej sesji naukowej "Bruno Schulz – w stulecie urodzin i pięćdziesięciolecie śmierci"*, Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 8-10 czerwca 1992; pod red. Jerzego Jarzębskiego; Kraków : TIC : nakl. Instytutu Filologii Polskiej UJ, 1994, [2], 329 s., [4] s. il.)

[21] Попис библиотеке видети на званичном сајту: *Svi geni mojih lektira – Danilo Kiš Home page*; isto na disku *Danilo Kiš : Ostavština*, arhivu priredila Mirjana Miočinović, lična biblioteka i bibliografija Milena Marković, elektronska obrada Aleksandar Lazić i Predrag Janičić, [Beograd] 2001.

[22] *Apám tüzoltó lesz* / Bruno Schulz. Grácia Kerényi. – Budapest : Európa Kiadó 1969, 239 p.

[23] Bruno Schulz, *Magányosság* [*Samotność*], "Dolgozók", 12. VIII 1965, XVIII, 32. [Љубазношћу Петера Хајнермана, библиотекар Матице Српске, добила сам потврду да преводацац није потписан, а да је главни уредник тада био Луко Андраш (Љку András).]

[24] Петар Буњак, *Батовски и критичари*, стр. 218 [у књ:] [Polonica i polono-serbica](#). Огледи и скице / Петар Буњак, Београд : Филолошки факултет; Народна књига, 2001, 283 стр.

[25] Данило Киш, Живот, литература (Разговор са Габијем Глајхманом). – Градац (Чачак), год. 13-14, 1987, мај-август, бр. 76-77, стр. 6-16; прештамpano у књизи: *Život, literatura* / Danilo Kiš, priredila Mirjana Miočinović. – Beograd : BIGZ, 1995, str. 9-32.

[26] У оквиру (необјављене) преписке пок. проф. Ђорђа Живановића сачувана су и два писма и једна дописница Ристе Ј. Драгићевића из јуна-јула 1971. године, а која се сва односе управо на пољске књиге из његове личне библиотеке, које је он те године уступио библиотеци београдске славистике; према регистру Библиотеке славистичког семинара Филолошког факултета у Београду те године је преко Нолита откупљено укупно 199 пољских наслова (рач. бр. 256/12 од 1. VII 1971), од којих је свега неколико са књижевно-историјском тематиком, остало је углавном научно-популарна

литература из области историје и религије. [За основне податке и упућивање на ове изворе захваљујем се проф. Петру Буњаку.]

[27] Ивко Јовановић, *Бруно Шулиц: "Продавнице циметове боје" ("Нолит", Београд, 1961.)*. – Борба, недеља, 12. новембар, 1961, стр. 10. [рубрика *У свету књига*]

[28] N[enad] Radanović, *Bruno Šulc: "Prodavnice cimetove boje" ("Nolit", Beograd)*. – Oslobođenje, petak, 19. januar 1962, str. 7. (rubrika *Kulturni život*); исти аутор је свој нешто дужи текст 1964. године посветио Шулицу и касније га укључио у своју књигу: *Ogledi / Nenad Radanović, Sarajevo : Svjetlost, 1976, str. 169-178.*

[29] A[лександар] Пејовић, *Бруно Шулиц: "Продавнице циметове боје" ("Нолит", Београд, 1961.)*. – Сусрети, год. X, јун 1962, стр. 538-542.

[30] Стојан Суботин: *Фантастични свет Б. Шулица – Поводом тридесете годишњице смрти истакнутог пољског писца*. – Књижевне новине, бр. 430, 1 I 1973, с. 11.

[31] Ljerka Mifka, *Tri ženska lika u pripovijesti "August" Brune Schulza kao tri modaliteta trajanja*. – Izraz, knj. XXXX / god. XX, br. 1, januar 1976, s. 28-37. [Пошто је у Библиографији Југославије грешком регистровано као предметна одредница за немачку књижевност, накнадно сам утврдила да је под истим насловом тај текст првобитно објављен у једном мање познатом загребачком часопису: Ljerka Mifka, *Tri ženska lika u pripovijesti "August" Brune Schulza kao tri modaliteta trajanja*. – Žena (Zagreb), br. 3, 1974, str. 23-30. (rubr. *Nagrađeni eseji*)]

[32] Бисерка Рајчић: *Епистоларна проза Бруна Шулица*; Из преписке Бруна Шулица: Витолд Гомбровић: *Отворено писмо Бруну Шулицу*; Бруно Шулиц: *Витолду Гомбровићу*; Станиславу Игнацију Виткјевичу, са пољског превела Бисерка Рајчић. – Књижевна реч, год. VIII, 10. октобар 1979, бр. 30, стр. 6-7. [ликовни прилози у броју: цртежи оловком Бруна Шулица]; Bruno Šulc i žene: *Romani Halpern; Ani Plockjer*, превела Бисерка Рајчић. – Трећи програм [Radio-Beograda], br. 71, jesen 1986, str. 236-284.

[33] *Проза Данила Киша* / Петар Пијановић, Приштина : Јединство; Горњи Милановац : Дечје новине; Подгорица : Октоих, 1992, 232 стр. (Библиотека Обележја)

[34] Боро Кривокапић их је сакупио још 1980. и објавио под провокативним насловом *Treba li spaliti Kiša?*, Zagreb : Globus, 1980, 517 стр.

[35] *Narcis bez lica* / Dragan M. Jeremić, Beograd : Nolit, 1981. [II – Tvrdoglave činjenice i zlonamerna izmišljanja, str. 24-25]

[36] Магдалена Петрињска, *Пољска књижевна критика о преводима из књижевности народа Југославије (1964-1971)*. – Мостови, год. V, октобар-децембар 1974, св. 4 (20), стр. 293-294. [У Јеремиевој књизи грешком се наводи 1977. година.]

[37] Магдалена Петрињска, *Роман – свесни стваралачки акт. О роману Данила Киша: Баишта, пенео*; превео [из рукописа] Мирослав Топић. – Књижевна историја, I, 3, 1969, стр. 631-645.

[38] *Ogród, popiół* / Danilo Kiš, przełożyła Danuta Cirić-Straszyńska. – Warszawa : Iskry, 1967. - 247 p. [О Шулицу и Кишу пише опширно и Данута Ћирлић-Страшињска већ 1977. године (*О "cyklu rodzinnym" Danila Kiša*, Literatura na Świecie, 1977, nr 8 (76), 258-265), и то ће бити прештампано следеће године као предговор за пољски превод Пешчаника. Овде се ипак не бих задржавала на томе, пошто је већ рецепција Данила

Киша у Пољској тема за себе, али треба напоменути да се, и поред великог броја познавалаца Шулцове прозе и све јаче репутације нашег писца у Пољској, тек у последње време могу наћи наслови као што је: Miłosz Bukwalt, *Zagłada i ocalenie świata żydowskiego w prozie Danila Kiša i Brunona Schulza*. – Acta Universitatis Wratislaviensis. Slavica Wratislaviensia, nr 109, 2000, s. 87-94]

[39] Dragan M. Jeremić, *Niski udarci tuđom rukom*, Književne novine, 1. decembar 1976. [preštampano u: *Treba li spaliti Kiša?*, str. 108]

[40] "А када др Јеремић поводом мојих књига "помиње" Борхеса, Шульца, Пенжеа, Медведева, он на изванредан начин, и несвесно или полусвесно (...), тиме само подупире моју тврдњу да ја појам традиције сматрам ширим, евроцентричним, и не само евроцентричним.", стр. 190 [*Čas anatomije* / Danilo Kiš, Beograd : Nolit, 1978, 344 str.]

[41] Wydawnictwo [Świat Literacki](#): *Danilo Kiš*

[42] Судићи по секундарним изворима који су ми једино доступни, Апдајк је то први пут унео у предговор за америчко издање Шулцовог *Санаторијума под Клепсидром* у едицији "Writers from other Europe" коју је за издавачку кућу Penguin приредио Филип Рот, а у којој су се поред Шульца нашли и Кишова *Гробница за Бориса Давидовича* са чувеним предговором Јосифа Бродског, Кундерине *Смешне љубави* и проза Тадеуша Боровског под насловом *Господо, изволите у плинску комору*. [John Updike, *Intoduction* [*Sanatorium under the Sign of the Hourglass*], New York : Penguin, 1979, XIII-XIX; J. Updike, *Skromny geniusz Bruno Schulz*, przeł. J. Zieliński, Literatura na świecie, 1980, nr 8; "(...) and the Yugoslav Danilo Kis has said simply, 'Schulz is my god'." [John Updike, *The Visionary of Drohobycz*, The New York Times: Book Review, October 30, 1988, p. 3]; "'Шульц - мой бог' - такое признание сделал мне недавно в Югославии писатель Данило Киш." [[Джон Апдајк: Пољские метаморфозы](#), Перевод с английского В. Кулагиной-Ярцевой; Иностранная литература №8, 1996]

[43] "'Schulz is my God' Kis said in an interview with another Schulz fan, John Updike." [[Deep into private mythology with Bruno Schulz by Robert Fulford](#), Globe and Mail, July 22, 1998]; "Danilo Kis, il sulfureo, eccentrico scrittore jugoslavo, non aveva dubbi: Bruno Schulz 'e un Dio'." [[Marco Vallora: L'arte ai tuoi piedi](#), Tratto da Specchio del 26/1/2001]

[44] "Kis is said to have told John Updike in an interview, 'Schulz is my God' [Russell E. Brown, *Bruno Schulz and World Literature*, Slavic and East European Journal, 34:2 (1990), 234], [[D. A. Goldfarb, A Living Schulz: The Night of the Great Season](#), Prooftexts – A Journal of Jewish Literary History. 14:1 (1994). 25-47.]; "He once told John Updike 'Schulz is my God' (Updike, XVII)." [Russell E. Brown, *Bruno Schulz and World Literature*, in: *Myths and Relatives. Seven Essays on Bruno Schulz* / Russel E. Brown, München : Verlag Otto Sagner, 1991, p. 68]

[45] [Aleksander Hemon: Reading Danilo Kis](#), Context, No. 9, 2001. [Prevod ovog pasusa Aleksandar Hemon]

[46] *Gorki talog iskustva* / Danilo Kiš. Priredila Mirjana Miočinović. – Beograd : BIGZ, SKZ, Narodna knjiga, 1990. – 325 str. (Biblioteka Razgovori s piscima)

[47] Danilo Kiš, *Varijacije na srednjoevropske teme*. – Gradac, 1987, g. 13-14, maj-avgust, 76/77; str. 31-39. [preštampano u: *Život, literatura* / Danilo Kiš; priredila Mirjana Miočinović. – Beograd : BIGZ, 1995, str. 35-57]

[48] *Varijante i beleške*, str. 77 – CD-rom *Danilo Kiš : Ostavština*, arhivu priredila Mirjana Miočinović, elektronska obrada Aleksandar Lazić i Predrag Janičić, [Beograd] 2001. [На ову чињеницу ми је скренула пажњу М. Миочиновић, којој овом приликом захваљујем и на овом драгоценом извору информација.]

[49] "Sa prose, non moins que celle de Kafka, rompt avec ce qui est généralement qualifié de roman ou de nouvelle. Les deux livres de Schulz sont des recueils de contes, unifiés par la personne du narrateur qui représente le "je" quelque peu fantasmagorique de l'auteur. Le narrateur relate ses aventures dans une ville provinciale ou tout est transfiguré, magnifié, déformé et changé en rêve par son imagination." *Histoire de la littérature polonaise / Czeslaw Milosz*, traduit de l'anglais par André Kozimor, Paris : Fayard 1986, 794 p. [О Шулцу на стр. 580-581]

[50] *Lettres perdues et retrouvées* : avec neuf dessins de l'auteur / Bruno Schulz; préface et traduction par Maria Craipeau. - Aix-En-Provence : Pandora Textes, 1979, 172 p., [8] leaves of plates -ill. -22 cm (Pandora-textes)

[51] Stanisław Barańczak, *Okno i Lustro*, Zeszyty Literackie nr 33 (1991); први пут објављено на енг. у: "The New Republic", 22 X 1990; прештампано у скраћеној верзији као предговор за књ. *Encyklopedia umarłych / Danilo Kiš*, przełożyli Danuta Cirić-Straszyńska i Christos Arvanitidis. – Warszawa : Zebra, 1991. 209 p; подаци према: *Tablica z Macondo. Osiemnaście prób wytłumaczenia, po co i dlaczego się pisze / Stanisław Barańczak*, Londyn : Aneks Publishers, 1990; објављено и у преводу на француски: Stanisław Barańczak, *La fenêtre et le miroir*, traduit du polonais par Marek Bieńczyk. – L'Atelier du roman, Les Belles Lettres, 8, Paris automne, 1996, p. 30-41.]

[52] "Неки читаоци, па чак и рецензенти тражили су у овој књизи извесне аналогije са Продавницама циметове боје. Таква размишљања не сведоче о дубоком понирању у књигу. У суштини, ово дело проистиче из сасвим различитих и оригиналних погледа на свет." Бруно Шулц, *Цвета багрем*, превео Александар Шаранац. – [у књизи:] *Republika snova : pripovetke, fragmenti, eseji / Bruno Šulc*, s poljskog preveo Aleksandar Šaranac, Beograd : Rad, 2001, 77 str. (Reč i misao, 517)